

Saksbehandlar Anette Espedal ingeniør
ArkivsakID: 10/406
Arkivkode: FA - M11

Høringsuttalelse til søknad om konsesjon for uttak av drikkevann fra Birkelandsvatnet, del av Bjerkreimsvassdraget

Saksnummer	Utval	Møtedato
016/16	Formannskapet	22.02.2016

Rådmannen sitt forslag til vedtak:

- A. Bjerkreim kommune viser til høring av søknad fra IVAR IKS om konsesjon, ekspropriasjon og tillatelse til forhåndstiltredelse for uttak av drikkevann fra Birkelandsvatnet.
- B. Bjerkreim kommune ber NVE om å avslå søknaden og vil i den sammenheng vise til følgende punkter som begrunnelse for dette:
 1. Landbruket er en meget viktig næring i Bjerkreim og det er mange bruk i nedslagsfeltet til Birkelandsvatnet. Det er viktig at landbruket får gode og forutsigbare rammevilkår for drift og utvikling av sin virksomhet med tanke på best mulig lønnsomhet og størst mulig matproduksjon. I så måte er muligheten for tilleggsnæringer knyttet til reiseliv, fritidsbebyggelse, produksjon av fornybar energi og råstoffuttak viktig. Ingen kan garantere at det ikke vil bli regelendringer i fremtiden som medfører større krav til utredninger, dokumentasjon og avbøtende tiltak for arealbruk i vannets nedslagsfelt som følge av at det tas i bruk som drikkevannskilde. Konsekvensene for nåværende og fremtidig bosetning, fritidsbebyggelse, næringsliv, friluftsliv og naturmiljø ved valg av Birkelandsvatnet som ny hovedvannkilde er for store, når det foreligger alternative løsninger for ny råvannskilde.
 2. Presiseringen i forslaget til ny drikkevannsforskrift, som er på høring frem til 11.4.2016, gjør det tydelig at nettopp det at et vann blir tatt i bruk som drikkevannskilde medfører økte restriksjoner og større utredningskrav i plan- og byggesaker samt ved tillatelse til annen aktivitet i vannets nedslagsfelt, jamfør belyste forhold i saksutredningen. Ny forskrift skal ivareta et mål om at drikkevannskilder skal beskyttes mot forurensing slik at behovet for vannbehandling blir minst mulig. Dette kan innebære forbud mot aktiviteter som spenner alt fra friluftsliv/utøving av allemannsretten til oppføring av nye byggverk og (videre)utvikling av næring.
- A. Dersom NVE likevel finner å imøtekomme søknaden fra IVAR IKS, ber Bjerkreim kommune om at det følgende vilkår knyttes til konsesjonen:
 1. Restvannføringen ut fra Birkelandsvatnet skal ikke på noe tidspunkt være mindre enn 2,5 m³/s. Vilkåret kan eventuelt knyttes til en større minstevannføring dersom

det blir funnet nødvendig.

2. Måledata for vannmengde ved utløpet av Birkelandsvatnet (Malmeiåna) skal til enhver tid være tilgjengelig på offentlige medier.
3. Aktuelle avbøtende tiltak, slik som skissert i punkt 5.4.7 i *vedlegg 1 konsekvensutredning*, skal gjennomføres.
4. Skredfare må utredes på en slik måte at vurderingene gjøres opp mot krav i teknisk forskrift – dette for *alle* skredtypens som kan utgjøre en fare i området. Det må sikres dokumentasjon på at avbøtende tiltak som settes i verk er tilstrekkelige for å innfri forskriftskravene ved at sannsynligheten for at aktuelle tiltak utsettes for skred er løftet til akseptabelt nivå.

22.02.2016 Formannskapet

Marthon Skårland (H) foreslo et nytt punkt C 5 til rådmannens forslag:

- a) Garantier for at jordbruket i nedslagsfeltet ikke blir pålagt restriksjoner.
- b) At uttak av drikkevann i Birkelandsvatnet ikke skal skade Bjerkreimselva som laksevassdrag.
- c) At IVAR skal betale for naturressursen som de tar ut av Bjerkreim kommune.

Kjetil Slettebø (Sp) foreslo følgende som en erstatning til Skårlands punkt C 5, c):

Bjerkreim kommune krever økonomisk kompensasjon for vann brukt til industri og lekkasjer i systemet.

Karl Gjedrem (Ap) foreslo følgende endring og tillegg til rådmannens forslag:

Punkt B, første setning endres slik:

Bjerkreim kommune ber NVE om å avslå søknaden og heller gå inn for Store Myrvatn i Gjesdal, og vil i den sammenheng vise til følgende punkter som begrunnelse for dette:

Tillegg til punkt B 2:

I tillegg er Bjerkreimsvassdraget ei nasjonal lakseelv og vernet mot kraftutbygging.

Nytt punkt B 3:

Store Myrvatn i Gjesdal vil i mange tiår fremover være god nok drikkevannskilde dersom kommunene tetter den store vannlekasjen i ledningsnett. NVE bør pålegge kommunene å tette ledningsnett. Vann fra verna vassdrag bør ikke renne ut i grunnen på Nord-Jæren.

Kjetil Slettebø (Sp) satte frem forslag om et nytt punkt B 4:

Bjerkreim kommune ber NVE vurdere og vektlegge det etiske aspektet med vannuttaket; spesielt knytt til lekkasje i systemet, Bjerkreimsvassdraget som verneverdig laksevassdrag og storsamfunnets overkjøring av mindretallet.

Avstemming:

Marthon Skårland trakk sitt punkt C 5, c).

Deretter ble Skårlands forslag til nytt punkt C 5 a) og b), samt Kjetil Slettebø sitt forslag til punkt C 5 c) enstemmig vedtatt.

Karl Gjedrems forslag til endring i punkt B, første setning ble enstemmig vedtatt.

Karl Gjedrems forslag til tillegg til punkt B 2 ble enstemmig vedtatt.

Karl Gjedrems forslag til nytt punkt B 3 ble enstemmig vedtatt.

Kjetil Slettebø trakk sitt forslag til nytt punkt B 4.

Rådmannens forslag med vedtatte endrings- og tilleggsforslag ble enstemmig vedtatt.

FSK- 016/16 Vedtak:

A. Bjerkreim kommune viser til høring av søknad fra IVAR IKS om konsesjon, ekspropriasjon og tillatelse til forhåndstiltredelse for uttak av drikkevann fra Birkelandsvatnet.

B. Bjerkreim kommune ber NVE om å avslå søknaden og heller gå inn for Store Myrvatn i Gjesdal, og vil i den sammenheng vise til følgende punkter som begrunnelse for dette:

1. Landbruket er en meget viktig næring i Bjerkreim og det er mange bruk i nedslagsfeltet til Birkelandsvatnet. Det er viktig at landbruket får gode og forutsigbare rammevilkår for drift og utvikling av sin virksomhet med tanke på best mulig lønnsomhet og størst mulig matproduksjon. I så måte er muligheten for tilleggsnæringer knyttet til reiseliv, fritidsbebyggelse, produksjon av fornybar energi og råstoffuttak viktig. Ingen kan garantere at det ikke vil bli regelendringer i fremtiden som medfører større krav til utredninger, dokumentasjon og avbøtende tiltak for arealbruk i vannets nedslagsfelt som følge av at det tas i bruk som drikkevannskilde. Konsekvensene for nåværende og fremtidig bosetning, fritidsbebyggelse, næringsliv, friluftsliv og naturmiljø ved valg av Birkelandsvatnet som ny hovedvannkilde er for store, når det foreligger alternative løsninger for ny råvannskilde.

2. Presiseringen i forslaget til ny drikkevannsforskrift, som er på høring frem til 11.4.2016, gjør det tydelig at nettopp det at et vann blir tatt i bruk som drikkevannskilde medfører økte restriksjoner og større utredningskrav i plan- og byggesaker samt ved tillatelse til annen aktivitet i vannets nedslagsfelt, jamfør belyste forhold i saksutredningen. Ny forskrift skal ivareta et mål om at drikkevannskilder skal beskyttes mot forurensing slik at behovet for vannbehandling blir minst mulig. Dette kan innebære forbud mot aktiviteter som spenner alt fra friluftsliv/utøving av allemannsretten til oppføring av nye byggverk og (videre)utvikling av næring. I tillegg er Bjerkreimsvassdraget ei nasjonal lakseelv og vernet mot kraftutbygging.

3. Store Myrvatn i Gjesdal vil i mange tiår fremover være god nok drikkevannskilde dersom kommunene tetter den store vannlekasjen i ledningsnettet. NVE bør pålegge kommunene å tette ledningsnettet. Vann fra verna vassdrag bør ikke renne ut i grunnen på Nord-Jæren.

C. Dersom NVE likevel finner å imøtekomme søknaden fra IVAR IKS, ber Bjerkreim kommune om at det følgende vilkår knyttes til konsesjonen:

1. Restvannføringen ut fra Birkelandsvatnet skal ikke på noe tidspunkt være mindre enn 2,5 m³/s. Vilåret kan eventuelt knyttes til en større minstevannføring dersom det blir funnet nødvendig.

2. Måledata for vannmengde ved utløpet av Birkelandsvatnet (Malmeiåna) skal til enhver tid være tilgjengelig på offentlige medier.

3. Aktuelle avbøtende tiltak, slik som skissert i punkt 5.4.7 i *vedlegg 1 konsekvensutredning*, skal gjennomføres.

4. Skredfare må utredes på en slik måte at vurderingene gjøres opp mot krav i teknisk forskrift – dette for *alle* skredtypens som kan utgjøre en fare i området. Det må sikres dokumentasjon på at avbøtende tiltak som settes i verk er tilstrekkelige for å innfri forskriftskravene ved at sannsynligheten for at aktuelle tiltak utsettes for skred er løftet til akseptabelt nivå.

5. a) Garantier for at jordbruket i nedslagsfeltet ikke blir pålagt restriksjoner.
b) At uttak av drikkevann i Birkelandsvatnet ikke skal skade Bjerkreimselva som laksevasdrag.
c) Bjerkreim kommune krever økonomisk kompensasjon for vann brukt til industri og lekkasjer i systemet.

Høringsuttalelse til søknad om konsesjon for uttak av drikkevann fra Birkelandsvatnet, del av Bjerkreimsvassdraget

Saken gjelder:

IVAR IKS har søkt NVE om konsesjon for å få ta ut drikkevann fra Birkelandsvatnet. NVE har sendt saken på høring – høringsfrist er satt til 1.3.2016. Denne saken gjelder høringsuttalelse til konsesjonssaken. De tema som anses å være av størst betydning for kommunens interesser belyses i saksframlegget – konsekvensutredningene som er gjort omfatter langt flere tema enn det som omtales i dette dokumentet.

Faktiske opplysninger:

IVAR IKS er et interkommunalt vann-, avløps- og renovasjonsverk som er eid av 13 medlemskommuner i Sør-Rogaland. De har fremlagt søknad om konsesjon, ekspropriasjon og om tillatelse til forhåndstiltredelse for å etablere et nytt drikkevannsuttak fra råvannskilden Birkelandsvatn i Bjerkreim kommune. Selv om utredningsprogrammet, som er vedtatt av NVE (Norges vassdrags- og energidirektorat), setter krav om utredning av både Birkelandsvatn i Bjerkreim og Store Myrvatn i Gjesdal, så søker IVAR kun på alternativ Birkelandsvatn. Dette grunngis med at denne kilden skiller seg så klart positivt ut både når det gjelder kvalitet, kapasitet, bærekraftvurderinger, sikkerhet og beredskap og kostnader. Tabell 11 på side 33 i søknaden angir en sammenstilling av råvannskildene som er vurdert med en gradering av ulike vurderte kvaliteter. Denne sammenstillingen er også gitt i utvidet form, med korte kommentarer, i vedlegg 3 til konsesjonssøknaden.

Alternativ Store Myrvatn er også konsekvensutredet i henhold til utredningsprogrammet, men dette alternativet er som sagt ikke omsøkt.

Det søkes om et uttak på 2,5 m³/s, som er beregnet drikkevannsbehov basert på scenariet *høy befolkningsvekst* i regionen. Uttaket forventes å øke gradvis fra ca. 1,4 m³/s etter idriftsettelse av anlegget til opp mot et maksimalt uttak på 2,5 m³/s i 2050. Søknaden omfatter også nødvendige hjelpeanlegg som anleggsvei, riggområde og deponier av sprengsteinmasser fra tunneldriften, samt et lite bygg til måleutstyr for vannmåler, plassert ved utløpet av Birkelandsvatn.

Høringsbrevet fra NVE og aktuell oversiktskart/skisser er vedlagt saksutredningen. Selve søknaden fra IVAR IKS og alle fagrapportene er ikke vedlagt denne saken som trykte vedlegg. Dokumentene kan lastes ned fra NVEs nettside; <https://www.nve.no/konsesjonssaker/>. Papireksemplar av søknaden med KU er også tilgjengelig for gjennomsyn på kommunehuset.

Saksbehandling

Det fremgår av NVEs vedlegg til høringsbrevet at kommunen kan fremme innsigelse i konsesjonssaken. Dette er ikke riktig og NVE har korrigert seg selv etter spørsmål fra kommunen om dette. Loven åpner ikke for at det kan fremmes innsigelse til denne type konsesjonssaker.

I utgangspunktet forutsetter tiltaket reguleringsplan. Det er i den forbindelse at det foretas detaljert planlegging og vurdering av tiltaket, herunder detaljplanlegging av deponier og anleggsveger. Det fremgår av søknaden som er sendt til NVE at IVAR vil søke kommunen om dispensasjon fra kravet om utarbeiding av reguleringsplan. Kommunen har foreløpig ikke mottatt en slik søknad. I denne sammenheng er det likevel aktuelt å trekke frem deler av vedtak i kommunestyret 12.12.2012 i forbindelse med Mattilsynets høring ved behandling av Birkelandsvatnet som drikkevannskilde: «Kommunen vil motsette seg at en søknad om arealutnyttelse i strid med gjeldende kommuneplan og reguleringsplan tas opp til realitetsbehandling.»

Klausulering unødvendig

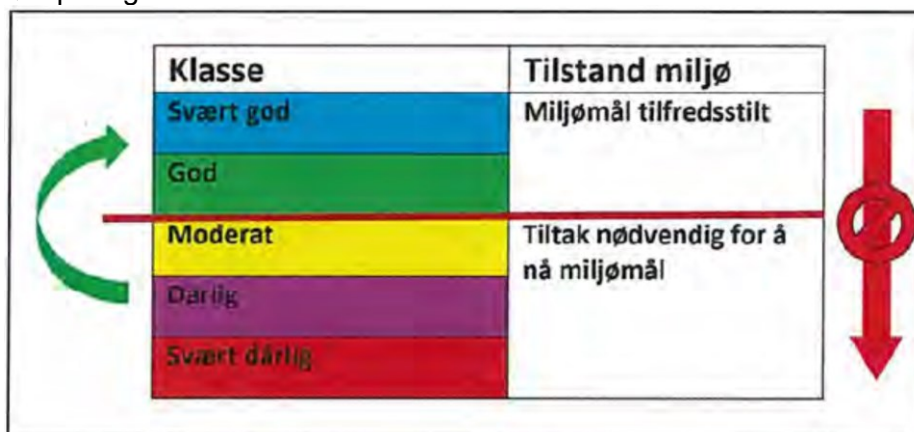
En eventuell klausulering av vannkilden ville medført en rådighetsinnskrenkning for de eiendommene som ligger i nedbørsfeltet til vannet. Myndighetene kan regulere eiers råderett ved å forby visse typer aktiviteter. Det kan også være en innskrenkning i allmennhetens bruk av et område.

IVAR IKS søker *ikke* om klausulering av nedbørsfeltet til Birkelandsvatnet i forbindelse med søknad om konsesjon for å ta ut drikkevann. Behovet for klausulering er vurdert i konsekvensutredningen som følger søknaden. Omsøkt vannkilde anses svært robust mot ytre påvirkninger og det er funnet at det ikke er nødvendig med ytterligere beskyttelse for å bruke det som råvannskilde. Mattilsynet har også godkjent Birkelandsvatnet som vannkilde uten klausulering, den 17.1.2013. På grunnlag av dette og fordi det nå er under utbygging et anlegg for en enda mer omfattende renseprosess enn de har hatt frem til nå, mener IVAR at det ikke er behov for å søke om beskyttelse av vannkilden. I den sammenheng blir det vist til at det allerede er nedfelt bestemmelser i gjeldende lovverk (vannforskriften og EUs vanndirektiv) om at alle vann skal beskyttes mot forringelse av kvalitet – uavhengig av om vannet er drikkevann eller ikke. Det vil ikke være noen behov for beskyttelse utover de reglene som allerede gjelder i dag for vannforekomster. Å ta en innsjø i bruk som drikkevannskilde vil derfor ikke endre på hvilke hensyn en må ta i vannets nedslagsfelt, mener IVAR.

Det fremgår av vannforskriften § 4 at «Tilstanden i overflatevann skal beskyttes mot forringelse, forbedres og gjenopprettes med sikte på at vannforekomstene skal ha minst god økologisk og god kjemiske tilstand, i samsvar med klassifiseringen i vedlegg V og miljøkvalitetsstandardene i vedlegg VIII.»

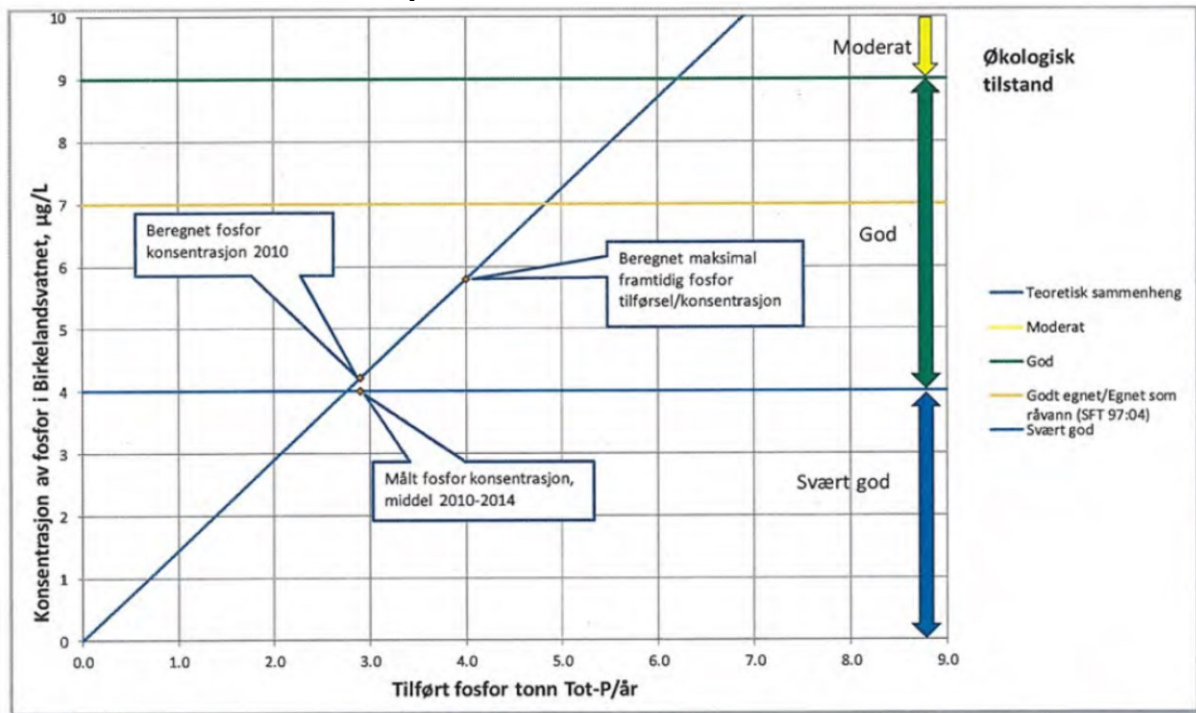
De utredningene som er gjort tidligere av NIVA, jmfør rapport av 2012, er i Multiconsults konsekvensutredning supplert med figurer for å gjøre resultatene mer forståelige for folk utenfor bransjen, se sidene 74-76 i vedlegg 1 - konsekvensutredning. Det blir forklart at i store dype innsjøer er det innholdet av frittstående alger som er den mest sentrale parameter for å fastslå vannet økologiske tilstand. Algemengden er igjen avhengig av konsentrasjonen av fosfor i vannmassene.

Målet i vanndirektivet er at alle vannforekomster skal ha minst god økologisk tilstand, og forringelse av vannforekomsten vil være i strid med vanndirektivet, som er et EU-direktiv som legger rammene for forvaltning av vann – det er innlemmet i EØS-avtalen og dermed forpliktende også for Norge. Kravet i vanndirektivet er illustrert med henholdsvis grønn og rød pil i figuren under.

NIVA har beregnet at årlig tilførsel av fosfor til Birkelandsvatnet i dag er 2,9 tonn. Det er beregnet at maksimal fremtidig fosforbelastning på Birkelandsvatnet ved maksimal utvidelse av landbruksareal, dyrehold tilsvarende maksimal utnyttelse av spredeareal, dobling av befolkningen, samt minimal tilbakeholdelse av næringsalter i jord og overforliggende innsjøer, kan ventes å være 4 tonn per år. Av figuren under fremgår det at først ved årlig

tilførsel på 6,2 tonn fosfor, så krysses grensen mellom god og moderat miljøklasse, som vil utløse krav om tiltak for å nå miljømålet i vanddirektivet.

Figur 34. Konsentrasjon av fosfor i Birkelandsvatnet som funksjon av tilført fosfor (Figuren er avledet fra tall i NIVA (D.Berge, 2012)).

Ny drikkevannsforskrift under utarbeiding

Det er nå et pågående arbeid med en ny drikkevannsforskrift – forslag til ny forskrift er sendt på høring med høringsfrist 11.4.2016. Departementet foreslår en rekke strukturelle endringer i forskriftsutkastet for å gjøre forskriften mer leservennlig og for å få tydeligere frem hva som kreves og hvem de ulike bestemmelsene retter seg mot. For å følge opp de nasjonale målene for vann og helse samt møte samfunnsutviklingen for å ruste Norge for fremtiden, foreslås det mellom annet å tydeliggjøre kommunens plikter til å ta drikkevannshensyn i forbindelse med planarbeid etter plan- og bygningsloven. Som en følge av det er det foreslått å fjerne den direkte hjemmelen for Mattilsynet til å lage lokale drikkevannsforskrifter – hjemmelen i gjeldende forskrifts § 4 om at Mattilsynet kan forby eller sette vilkår for aktiviteter som forurensrer eller kan medføre fare for forurensning av drikkevann. I stedet er det innarbeidet et selvstendig virkende forbud som retter seg mot enhver og gjelder alle forhold som kan ha innvirkning på drikkevannet.

Forslag til ny § 4 i drikkevannsforskriften:

«*Forurensning*

Det er forbudt å forurense drikkevann. Forbudet omfatter alle aktiviteter, fra vanntilsigsområdet til tappepunktene, som kan medføre fare for at drikkevannet blir forurenset. Med aktiviteter menes også friluftsliv og annen utøvelse av allemannsretten.

Kritiske abonnenter skal ha egnet sikring mot tilbakestrøm ved trykkforskjell.»

Det fremgår av høringsnotatet at både direkte forurensning av drikkevannet, og aktiviteter som kan føre til en fare for forurensning av drikkevannet er forbudt. Forbudet retter seg mot enhver, og skiller seg på den måten fra resten av forskriften. Begrepet forurensning er definert i forurensningsloven § 6. Denne definisjonen skal legges til grunn dersom det er behov for å utdype begrepet nærmere. I følge forurensningsloven § 8 er vanlig forurensning tillatt fra fiske, jordbruk og skogbruk samt fra diverse bygninger som boliger, fritidshus,

kontorer, forretning, hoteller m.v. Siden forurensningsloven er en generell lov mot forurensning, kan det likevel stilles strengere krav til begrensning av forurensning i vanntilsigsområdet til en drikkevannskilde. Det vises i den sammenhengen til forslaget til § 28 om kommunenes plikt til å ta drikkevannshensyn i forbindelse med planarbeid etter plan- og bygningsloven samt når kommunen gir tillatelse etter relevant regelverk.

Ny § 4 er en streng og inngripende bestemmelse, og innebærer en aktsomhetsplikt for allmennheten som ferdes i områder i nærheten av drikkevannskilder.

Hydrologiske forhold

Det er gjort omfattende utredninger med hensyn til at Bjerkreimsvassdraget er et vernet vassdrag og et nasjonalt laksevassdrag. Uten at det etableres noe dam i Birkelandsvatnet er det planlagt tiltak for å sikre en akseptabel minstevannføring ut av innsjøen – minste restvannføring skal være 2,5 m³/s.

I dag kan tilsiget til Birkelandsvatnet bli ned mot 1 m³/s. For å sikre tilstrekkelig vann i tørre perioder, vil IVAR tappe vann fra Stølsvatn og Romsvatn til Birkelandsvatnet innenfor den konsesjon IVAR allerede har. I Stølsvatn eksisterer det per i dag en dam, og Stølsåni, mellom Stølsvatn og Birkelandsvatn, er derfor tørrlagt bortsett fra ved mye nedbør. Etter gjennomføring av tiltak vil det renne vann her også utenom i flomperioder - via ny tappeluke i dammen vil det etter behov slippes inntil 3,5 m³/s, som likevel er under naturlig flomvannføring i Stølsåni.

Når det skal tas ut 2,5 m³/s til drikkevann og minstevannføringen ut av Birkelandsvatnet skal være 2,5 m³/s, må tilsiget være minst 5 m³/s. I tørre perioder når naturlig tilsig blir 1 m³/s og tapping fra Stølsvatn utgjør 3,5 m³/s, må drikkevannbehovet til IVAR suppleres med vann fra annen kilde – Storavatn i Gjesdal er da skissert som løsning i konsekvensutredningen.

I perioden fra september 2013 til oktober 2015 er det gjort målinger av vannføring ut av Birkelandsvatnet. Minste vannføring er målt til 1,7 m³/s (juli 2014) og middelvannføringen for perioden er 16 m³/s. Uttak av drikkevann fra Birkelandsvatn vil medføre noe mindre vann nedstrøms innsjøen i våte perioder - på grunn av uttaket. Og planlagt tiltak med tapping fra Stølsvatn (oppdemmet) i tørre perioder medfører at vann nedstrøms Birkelandsvatnet blir mer i tørre perioder – dette sammenlignet med dagens situasjon.

Konsekvenser for fisk og ferskvannsbiologi

For fisk, ferskvannsorganismer og akvatiske rødlistearter vil uttak av drikkevann fra Birkelandsvatn medføre ubetydelig konsekvens i anleggsfasen og liten negativ konsekvens i anleggsfasen. Influensområdet nedstrøms Malmeisåna er stort i utstrekning og det blir i konsekvensutredningen påpekt at konsekvensene her kanskje er de viktigste i et regionalt perspektiv. Det er imidlertid vurdert at konsekvensene i denne delen av vassdraget er vurdert å være identisk for både alternativ Birkelandsvatn og Store Myrvatn. Totalt sett er de negative konsekvensene for akvatisk fauna større for alternativ Store Myrvatn. De mest alvorlige konsekvensene vil forekomme i forbindelse med eventuell graving av grøft på tvers av Grunnåna og Storåna – begge på Espeland. I tillegg er det fare for tilførsel av skadelige konsentrasjoner av steinstøv og sprengstoffrester fra massedeponier og tunnelspyling. En negativ konsekvens i driftsfasen med alternativet Store Myrvatn er redusert vannføring på lakseførende del av Storåna.

Vurderinger:

Vedrørende Mattilsynets godkjenning av Birkelandsvatnet som drikkevannskilde

Bjerkreim kommune var også involvert i Mattilsynets prosess om godkjenning av Birkelandsvatnet som vannkilde for drikkevann. Det fremgår av kommunestyrevedtak av 12.12.2012 og saksutredningen til denne behandlingen at kommunen frykter restriksjoner og strengere vilkår for bruken av arealet i nedbørsfeltet til Birkelandsvatnet – restriksjoner, enten nå eller i fremtiden, som ellers ikke ville blitt innført.

I rapporter og utredninger som er gjort konkluderes det med at selv om man utvikler landbruket og øker befolkningen maksimalt i forhold til hva bøndene selv mener er mulig innen rammen av de geografiske og terrengmessige begrensninger, samt landbrukets egne forskrifter, vil ikke påvirkningen av vannkvaliteten i Birkelandsvannet bli så stor at det vil være behov for å gjennomføre spesielle restriksjoner på landbruksdriften (såkalte klausuleringer) hvis innsjøen skulle tas i bruk som vannkilde for IVAR. Dette har Mattilsynet lagt til grunn og følgelig godkjent Birkelandsvannet som råvannskilde for drikkevann uten klausulering.

Forhold til lovverk

Verken IVAR, Mattilsynet eller NVE kan selvsagt gi noen garanti med hensyn til fremtidige lovendringer. Etter rådmannens vurdering er dette et av de største dilemmaene ved tiltaket og behandlingen av saken. Det er lagt frem dokumentasjon på at den aktuelle innsjøen er såpass robust at klausulering ikke er nødvendig for å ta den i bruk som drikkevannskilde. Men hva om kravene skulle endres i fremtiden? Det kan være interessant i den sammenheng å nevne at etter at NIVA skrev sin rapport i 2012, så er det gjort et internasjonalt kalibreringsarbeid i EU som har ført til at grensen mellom *svært god* og *god* økologisk tilstand er blitt senket fra 6 til 4 µg-P/l, som betyr at kravet for *svært god* miljøtilstand er blitt strengere. Etter dette er Birkelandsvatnet nå omtrent i grenseland mellom *svært god* og *god* økologisk tilstand. I § 12 i vannforskriften heter det at ny aktivitet kan gjennomføres selv om det fører til at miljøtilstanden går fra å være *svært god* til *god*, men bare på vilkår: Aktiviteten må være bærekraftig, alle praktisk gjennomførbare tiltak settes inn for å begrense negativ utvikling, stor samfunnsnytte og ingen alternative tiltak fins. Kommunen må foreta vurderinger etter denne bestemmelsen ved behandling av tiltak etter lovgivning som kommunen er sektormyndighet for. I følge veiledning fra departementet, jmfør brev datert 23.2.2015, må det vurderes konkret om § 12 kommer inn ved utarbeidelse og behandling av reguleringsplaner, eller om vurderingen ivaretas gjennom senere saksbehandling. Størrelsen på virksomheter som vurderes har ikke i seg selv betydning for om § 12 kommer til anvendelse, men det er graden av påvirkning på tilstanden som er avgjørende. For å vurdere dette må det fremskaffes informasjon/utredninger som dekker de relevante kvalitetselementer som virksomheten vil påvirke. Virksomheter som kan medføre endringer i vannets miljøklasse vil for eksempel kunne være akvakultur, avløp fra rensesanlegg, industri og mineralvirksomhet.

Ettersom Birkelandsvatnet nå ligger omtrent i grenseland mellom *svært god* og *god* økologisk tilstand, må kommunen foreta vurderinger på om vilkårene i vannforskriften § 12 er oppfylt ved søknad om gjennomføring av ny aktivitet i nedbørsfeltet. KU som er utarbeidet for IVARs søknad peker på at det er svært gode marginer før Birkelandsvatnet kan bli så forurenset at det ikke lengre er i tråd med miljømålet i vannforskriften om minst *god* økologisk og *god* kjemisk tilstand. § 12 i vannforskriften trekker imidlertid opp en annen grense som ikke må overskrides uten at gitte vilkår er oppfylt. Rådmannen mener det er villedende å sammenligne kvalitetsvannet i Bjerkreim med verstingene Rhinen, Themsen og Donau når forskriften likevel setter krav om at en skal beskytte mot forringelse det som faktisk er av *god* og *svært god* miljøkvalitet. Vannforskriften trådte i kraft 1.1.2007 og er å anse som en relativt ny forskrift. Foreløpig foreligger det derfor lite praksis og veiledningsmateriell om forvaltning etter denne.

Vilkår som gjør seg gjeldende for gjennomføring av ny aktivitet i området, som kan medføre en forringelse av vannets miljøtilstand, er imidlertid ikke knyttet til om vannet tas i bruk som drikkevannskilde – det gjelder generelt for alle vann. Det er kommunen selv som har ansvar for at vanddirektivet følges.

Det at Birkelandsvatnet tas i bruk som drikkevannskilde vil likevel kunne medføre at arealplanleggingen blir mer ressurskrevende. Dette fordi tiltaket tilfører nye parter som har interesse i arealbruken i innsjøens nedslagsfelt. Kommunen forvalter arealene og vannressursene i kommunen på en god måte, og har ikke grunn for å frykte at noen «ser oss i kortene». Men som følge av at Birkelandsvatnet blir tatt i bruk som drikkevannskilde, vil IVAR IKS med tilhørende medlemskommune, bli parter som har stor interesse for

arealbruken i kommune. Det er derfor sannsynlig at det kan bli stilt spørsmål ved det skjønn som er delegert til kommunen å utøve ved vurdering av tiltak etter vannforskriften § 12.

Det fremgår av søknaden fra IVAR at klausulering anses unødvendig. Dette begrunnes med at vannkilden anses tilstrekkelig beskyttet av gjeldende lovverk. Selv om drikkevannstiltaket ikke medfører nye restriksjoner for bruken av arealet i nedslagsfeltet, vil tiltaket likevel medføre en større interesse for at gjeldende regelverk blir fulgt. Det er sannsynlig at IVAR IKS, eller medlemskommunene i det interkommunale selskapet, vil kunne fremme innsigelse til arealplaner i Bjerkreim dersom de ikke finner kommunens skjønnsmessige vurdering betryggende. I så tilfelle vil planbehandlingen i Bjerkreim kommune bli mer ressurskrevende – både økonomisk og personellmessig. Det er sannsynlig at ny virksomhet i nedslagsfeltet til et drikkevann oftere blir gjenstand for overprøvelse av vurderinger etter vannforskriften § 12 enn det som vil være tilfelle for nye aktiviteter/ virksomheter ved andre vannforekomster. Dette vil være en ulempe for Bjerkreim kommune som følge av at Birkelandsvatnet tas i bruk som drikkevannskilde.

Kalibreringsarbeid i EU som er gjort i løpet av de siste årene er aktuelt å dra frem som et eksempel på hvordan regelendringer kan medføre andre konsekvenser enn det som er belyst ut fra dagens krav og miljøforhold. På lengre sikt kan drikkevannstiltaket føre til at det blir vanskeligere å drive og utvikle ny næringsvirksomhet i området. Det kan også medføre større krav til utredninger og dokumentasjon for saker om arealplanlegging i nedslagsfeltet til Birkelandsvatnet, som er et svært stort område og med mange bruk i drift. Av denne grunn mener rådmannen at Bjerkreim kommune bør vise til at Store Myrvatn anses som et bedre valg for å sikre at bebyggelsen og de næringsdrivende i det store nedslagsfeltet til Birkelandsvatnet ikke i fremtiden skal bli skadelidende som følge av tiltaket. Store Myrvatn ligger skjermet fra menneskelig aktivitet.

I konsekvensutredningen er det vist til at alternativet Store Myrvatn har dårligere samfunnssikkerhet fordi anlegget anses som sårbart grunnet lang tunnelstrekning og vanskelig tilgang til anlegget på vinterstid. Rådmannen er av den oppfatning at reservekildene Romsvatn, Stølsvant og Storavatnet (i Gjesdal) burde fungere som «backup» dersom det skulle oppstå problemer med vannuttaket fra Store Myrvatn.

Ny drikkevannsforskrift under utarbeiding

Når revisjon av drikkevannsforskriften blir omtalt i KU, blir det sagt at det ikke ser ut til å bli vesentlige endringer i forskriften, men mer presiseringer og plassering av ansvar. Rådmannen mener at de foreslåtte endringene i forskriften ikke er tilstrekkelig omtalt og vurdert i KU. Etter gjeldende drikkevannsforskrift har Mattilsynet etter § 4 hatt mulighet til å forby eller sette vilkår for aktiviteter i nedslagsfeltet til drikkevann. Denne hjemmelen for Mattilsynet om å fatte slikt vedtak er tatt ut i høringsutkastet til ny drikkevannsforskrift – dette nettopp for ytterligere å fremheve at forbudet etter ny § 4 er et selvstendig virkende forbud som retter seg mot enhver. Det betyr at det ikke lengre ligger til Mattilsynet å vurdere eventuelle forbud mot forurensing av drikkevann – i stedet blir det innført en aktsomhetsplikt for kommunen og enhver.

Kommunen har hele tiden uttrykt skepsis mot fremtidige restriksjoner som kunne komme som følge av at Birkelandsvannet tas i bruk som drikkevannskilde. Allerede før konsesjonssaken er ferdig behandlet ser det ut for å komme regelendringer som utløser strengere krav nettopp som følge av at vannet blir tatt i bruk til slikt formål. I forslag til ny drikkevannsforskrift ligger det en streng og inngripende bestemmelse som innebærer en aktsomhetsplikt for allmennheten som ferdes i områder i nærheten av drikkevannskilder samt en bestemmelse hvor det presiseres at kommunen skal ta drikkevannshensyn når den utarbeider arealdelen av kommuneplanen og reguleringsplaner og når det gis tillatelse etter relevant regelverk, jamfør forslag til ny § 28. Dette er i og for seg ikke et nytt krav i og med det allerede fremgår av formålsbestemmelsen i plan- og bygningsloven at loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner. Presiseringen i forslaget til ny drikkevannsforskrift gjør det imidlertid tydelig at nettopp det at et vann blir tatt i bruk som drikkevannskilde medfører økte restriksjoner og større

utredningskrav i plan- og byggesaker i vannets nedslagsfelt.

IVAR har i sin søknad sagt tydelig at det ikke er nødvendig å klausulere rundt Birkelandsvatnet selv om det skal tas ut drikkevann fra det. Rådmannen har forståelse for at klausulering anses unødvendig når det i ny drikkevannsforskrift innføres et selvstendig virkende forbud mot aktivitet som kan medføre fare for at drikkevannet blir forurenset.

IVAR viser til oppgradering i vannbehandlingsanlegget og til at nåværende drikkevannsforskrift legger opp til en helhetlig vurdering av vannverkene slik at kilde og behandling ses i sammenheng, slik at vannverkene dermed står fritt til å prioritere hvordan de vil oppnå tilstrekkelig vannkvalitet til forbruker. § 28 i forslag til ny drikkevannsforskrift er tatt med for å presisere kommunens plikter i arealplansaker. Det fremgår av høringsnotatet til ny drikkevannsforskrift at dette er et viktig virkemiddel for å nå flere av målene Norge har satt under Verdens helseorganisasjon og UNECEs protokoll for vann og helse. Ett av målene er at drikkevannskilder skal gjennom prosesser etter relevant regelverk beskyttes mot forurensning slik at behovet for vannbehandling til drikkevann blir minst mulig. Konkrete tiltak som foreslås i de nasjonale målene er at kravet om tilfredsstillende vannforsyning må ivaretas gjennom kommuneplaner, hovedplaner for vann, reguleringsplaner og ved behandling av byggesaker. Dette medfører omfattende merarbeid for Bjerkreim kommune – restriksjoner og økte krav til utredninger som ikke vil være gjeldende i slik grad om ikke Birkelandsvatnet blir tatt i bruks om drikkevannskilde. En verste konsekvens kan være at aktiviteter og tiltak, som for eksempel videreutvikling av landbruksvirksomhet og tilleggsnæringer, ikke kan tillates gjennomført dersom det fører til fare for forurensning av drikkevannskilden og følgelig økt behov for vannbehandling.

Tilstrekkelig kapasitet burde vært sikret før IVAR IKS knyttet til seg flere kommuner

Rådmannen mener at IVAR burde ha sikret seg tilstrekkelig med drikkevannskapasitet før de knyttet til seg flere kommuner. Ved at mange kommuner skal forsynes fra samme vannkilde og vannbehandlingsanlegg, så vil selvsagt en følge av det være behov for økt mengde vann. Dersom IVAR IKS hadde latt være å knytte til seg så mange kommuner og medlemskommunene i tillegg hadde sørget for å tette de betydelige lekkasjene i ledningsnett, som i IVAR-regionen er stipulert til 35-40 %, ville behovet for ny drikkevannskilde vært utsatt i lang tid. Rådmannen reagerer negativt på at det er Bjerkreim kommune som blir påført restriksjoner, økte krav til saksutredninger og vanskeligere samfunns- og næringsutvikling på grunn av at mange kommunen har slått seg sammen som et storsamfunn med påberopt rettighet for å ta i bruk ny kilde for å dekke sitt felles drikkevannbehov.

Hydrologiske forhold og konsekvenser for fisk

Dersom det gis konsesjon for uttak av drikkevann fra enten Birkelandsvatnet eller fra Store Myrvatn, forutsettes det at det knyttes som vilkår om restvannføringen ut fra Birkelandsvatnet. Dataene for måling av vannmengde ved utløpet av Birkelandsvatnet (Malmeiåna) bør til enhver tid være tilgjengelig på offentlige medier. I tillegg bør det være en forutsetning at aktuelle avbøtende tiltak, slik som skissert i punkt 5.4.7 i *vedlegg 1 konsekvensutredning*, gjennomføres.

Rådmannen stiller seg spørrende til om en minstevannføring på 2,5 m³/s er tilstrekkelig. I KU blir denne vannføringen sammenlignet med målte data i juli 2014, som var en svært tørr sommer. Selv om naturtilstanden i svært tørre år kan komme ned i en vannføring på mindre en 2,5 m³/s, så kommer det ikke frem av rapportene hvor mange år det vanligvis går mellom hver gang det skjer. Det som er sikkert er at ved tapping fra Birkelandsvatnet, så vil periodene med lavvannføring komme oftere og vare lengre.

På grunnlag av konsekvensutredningene som er foretatt med hensyn til hydrologiske forhold og akvatisk fauna, samt på grunnlag av avbøtende tiltak som planlegges gjennomført, medgir rådmannen likevel at det av hensyn til disse forhold ikke er noe bedre alternativ å ta ut drikkevann fra Store Myrvatn i forhold til Birkelandsvatnet.

Utredning av skredfare

Rådmannen mener at utredningen som er gjort med hensyn til skredfare er mangelfull.

For det første så kan deponi 1 og deler av adkomstvegen vær utsatt for jord- og flomskred, jamfør aktsomhetskart. Denne skredtypen er ikke omtalt/vurdert i KU.

For det andre så burde utredningene og skisserte avbøtende tiltak vært knyttet opp mot aktuelle krav i teknisk forskrift, slik som det også fremgår av KU-programmet. For andre tema som er utredet i saken er det belyst konsekvensene av tiltaket i forhold til aktuelle regelverk; for eksempel ved utredning av tiltaket i forhold til kulturminner og kulturmiljø, så blir det vist til kulturminneloven, og ved utredning av behov for klausulering blir det vist til bestemmelser i drikkevannsforskriften og vanddirektivet pluss diverse andre lover og forskrifter.

Plan- og bygningsloven § 28-1 setter vilkår om at grunn kan bare bebygges dersom det er tilstrekkelig sikkerhet mot fare som følge av natur- eller miljøforhold. Det fremgår av TEK § 7-3 andre ledd at for byggverk i skredfareområde skal sikkerhetsklassen for skred fastsettes. Avhengig av tiltakets sikkerhetsklasse er det gitt ulike verdier for nominell årlig sannsynlighet som ikke må overskrides. Byggverk er et samlebegrep for bygninger, konstruksjoner og anlegg. KU-programmet setter krav om at det skal legges spesiell vekt på risiko for skred i områder med fremtidig anleggsvirksomhet, arealinngrep, veier, boliger eller andre steder med ferdsel. Konsekvensutredningen anses mangelfull i og med det *ikke* er fastsatt sikkerhetsklasse for anleggsveg, parkeringsplass ved tunellport og massedeponiene, som må anses om et område med anleggsvirksomhet.

Sannsynlig gjentaksintervall for skred er i KU angitt med hensyn til fare for steinsprang, men dette er ikke angitt med hensyn til snøskredfare eller jord- og flomskredfare, hvorav sistnevnte ikke er omtalt i det hele i rapporten.

Rådmannen har forventninger om at en skredutredning bør omfatte følgende:

- Fastsetting av sikkerhetsklasse for alle byggverk i tiltaket
- Sannsynlig gjentaksfrekvens må beregnes med hensyn til alle skredtypene som kan utgjøre en fare for aktuelle områder
- Basert på krav i teknisk forskrift bør det skisseres hvilke avbøtende tiltak som kan iverksettes for at sikkerheten med hensyn til skredfare blir løftet til et akseptabelt nivå

For tiltak som behandles etter plan- og byggesaksreglene i plan- og bygningsloven følges følgende prosedyre: På kommuneplannivå skal fare være identifisert, på reguleringsplannivå skal fare være utredet og på byggesaksnivå skal det foreligge dokumentasjon på at tiltaket tilfredsstillt sikkerhetsnivået som er angitt i forskrift. Tiltak som det er gitt konsesjon til etter vannressursloven er unntatt plikt til å søke om byggetillatelse etter plan- og bygningsloven, jamfør byggesaksforskriften § 4-3. Det må derfor sikres i konsesjonsbehandlingen at det fremskaffes tilstrekkelig dokumentasjon på at krav til sikkerhet med hensyn til skredfare blir ivaretatt.

Konklusjon

Ved tidligere behandlinger av drikkevannssaken har kommunen uttrykt skepsis på grunnlag av at uttak av drikkevann fra Birkelandsvatnet sannsynligvis vil medføre restriksjoner i nedbørsfeltet. Konsekvensutredningen som er foretatt belyser at om vannet benyttes som drikkevannskilde ikke vil ha noen betydning for arealbruken i nedslagsfeltet. Det vises i den sammenheng til at det er nedfelt i gjeldende lovverk at alle vann skal beskyttes mot forringelse av kvalitet – uavhengig av om vannet er drikkevann eller ikke. På grunn av at flere parter får interesse i arealbruken i innsjøens nedslagsfelt, vil det i praksis likevel kunne få konsekvenser for saksbehandling av tiltak – kommunens vurderinger vil i større grad bli gjenstand for klage/overprøvelse og innsigelse med påfølgende ressursbruk til ytterligere utredninger og saksbehandling. Dermed blir det vanskeligere å drive og utvikle ny

næringsvirksomhet i området, som er en svært negativ konsekvens for Bjerkreim kommune.

Presiseringen i forslaget til ny drikkevannsforskrift, som er på høring frem til 11.4.2016, gjør det tydelig at nettopp det at et vann blir tatt i bruk som drikkevannskilde medfører økte restriksjoner og større utredningskrav for tiltak i vannets nedslagsfelt.

Rådmannen mener at konsekvensene for nåværende og fremtidig bosetning, fritidsbebyggelse, næringsliv, friluftsliv og naturmiljø ved valg av Birkelandsvatnet som ny hovedvannkilde er for store, når det foreligger alternative løsninger for ny råvannskilde. Selv om det etter vann- og forurensningsforskriften er tillatt med vanlig forurensning fra fiske, jordbruk, skogbruk og diverse bygninger, så vil drikkevannstiltaket medføre at det blir vanskeligere å få videreutviklet eksisterende næringsvirksomheter samt utvikle tilleggsnæringer knyttet til for eksempel reiseliv, fritidsbebyggelse, produksjon av fornybar energi og råstoffuttak.

Økonomiske konsekvenser:

Anleggskostnadene for utbygging av vannuttak fra Birkelandsvatnet er stipulert til 242 mill.kr. Dette vil medføre årlige skatteinntekter, i form av eiendomsskatt, på 1,7 mill.kr. På dette tidspunktet er det likevel ukjent hvilke andre skatteinntekter som i fremtiden eventuelt må anses redusert som følge av tiltaket - dersom det etter en tid viser seg å legge hindringer for vekst og utvikling av en stor del av kommunen. Kommunen og dens innbyggere og næringsliv kan bli utsatt for større utgifter til plan- og søknadsprosesser for tiltak i innsjøens nedslagsfelt.

Konsekvenser for barn og unge:

Ingen spesielle.

Konsekvenser for folkehelsen:

Tiltaket har ikke noen betydning for folkehelsen til befolkningen i Bjerkreim kommune. Vannforekomster som tas i bruk som drikkevannskilde må imidlertid sikres mot forurensning for å sikre helsemessig trygt drikkevann til de som skal motta/bruke vannet.

Beredskapsmessige konsekvenser:

Ingen spesielle.

Vedlegg:

Dok.nr	Tittel på vedlegg
132706	201200282-58Høyring av søknad med konsekvensutgreiing for uttak av drikkevattn frå Bjerkreimsvassdraget i Bjerkreim og Gjesdal kommunar, Rogaland fylke med vedlegg.pdf
135086	Oversiktskart alternativ Birkelandsvatn, med nedbørsfelt
135087	Oversiktskart alternativ Store myrvatn, med nedbørsfelt
135088	Kart og skisse omsøkt tiltak ved Birkelandsvatn